

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Odeljenje za psihologiju

Slobodan Marković

PSIHOLOGIJA UMETNOSTI

Deveto predavanje: ESTETSKI DOŽIVLJAJ

DOŽIVLJAJ LEPOG

Hedonička dimenzija svakodnevnog iskustva

Lepo = Prijatno

Ružno = Neprijatno

DOŽIVLJAJ LEPOG

Hedonička dimenzija svakodnevnog iskustva

Lepo = Prijatno

Renoir

Ružno = Neprijatno

Modigliani

Dubuffet

ESTETSKI DOŽIVLJAJ

Izuzetno (diskretno) stanje svesti

Estetski doživljaj

Nema estetskog doživljaja

ESTETSKI DOŽIVLJAJ

Izuzetno (diskretno) stanje svesti

Ognjenović, 1997: Objekat i Ja za sebe

Czikszenmihalyi, 1990: Flow

Koestler, 1970: Aha experience

Maslow, 1968: Peak experience

Telegan & Atkinson, 1974: Apsorpcija

Kabat-Zinn, 1998: Mindfulness

Kubovy, 1999: Pleasures of the mind

Cupchik & Winston, 1996: Fokusiranost svesti

Konečni, 2005: Zadivljenost, ganutost, žmarci

STRUKTURA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Teorijski definisane komponente

Motivacioni aspekt

FASCINACIJA: Fokusiranost na objekat

Kognitivni aspekt

SIMBOLIČKO ZNAČENJE: Virtuelni “kao da” svet

Afektivni aspekt

MENTALNO UŽIVANJE: Izuzetno iskustvo

STRUKTURA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Polovina & Marković, 2006: Jedinstvena dimenzija

Motivacioni aspekt

FASCINACIJA: **OPČINJAVAJUĆE**

Kognitivni aspekt

SIMBOLIČKO ZNAČENJE: **DUBOKO, NEIZRECIVO**

Afektivni aspekt

MENTALNO UŽIVANJE: **IZUZETNO, JEDINSTVENO**

STRUKTURA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2010: Dve dimenzije afektivnog doživljaja slika

ESTETSKI DOŽIVLJAJ

opčinjavajuće, duboko, izuzetno, jedinstveno...

HEDONIČKI TON

milo, ljupko, veselo... vs strašno, odvratno, mrsko...

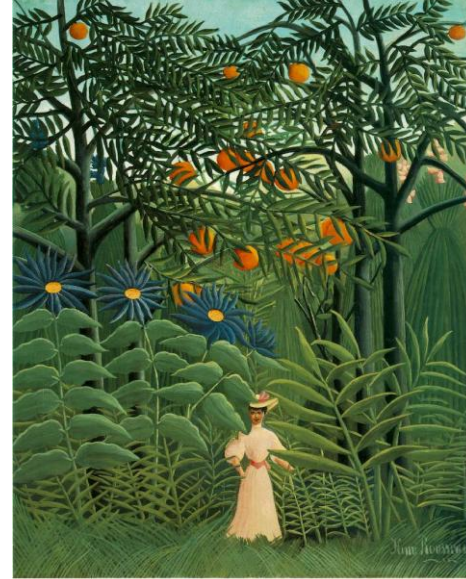
ESTETSKI DOŽIVLJAJ I HEDONIČKI TON

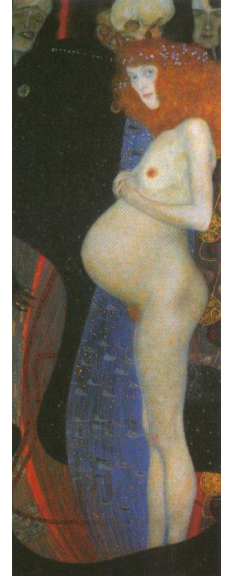
Corinth

Lempicka

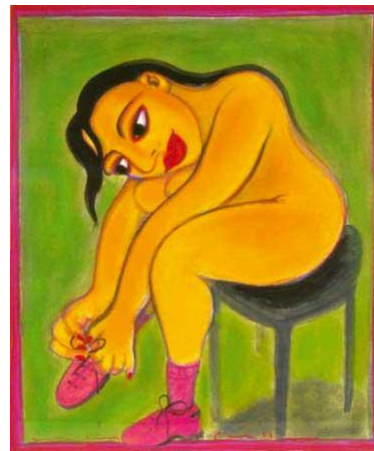
Rousseau

Klimt

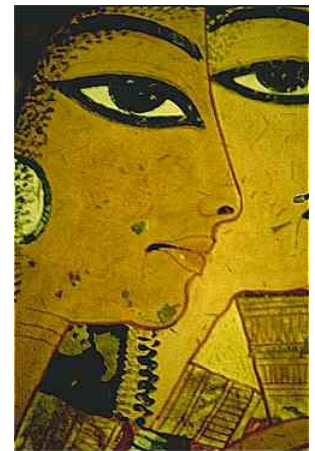
Stuck

Gogi

Gvido Reni

Giza

ESTETSKI OBJEKTI

Umetnička dela, neumetnički objekti, prirodne scene

Umetnička dela kao roba ili ukras nisu estetski, već **pragmatički** objekti!

Objekti svakodnevne upotrebe ili **prirodni objekti i scene** mogu biti estetski objekti, ali tek ako transendiraju svoju pragmatičku funkciju!

ESTETSKI OBJEKTI

Rekontekstualizacija: pragmatičko-estetsko

Picasso

ESTETSKI OBJEKTI

Rekontekstualizacija: pragmatičko-estetsko

A. Gligotijević

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Berlyne, 1974. Kolativne varijable: **KOMPLEKSNOST** i **NOVINA**

Kubovy, 1999: Zadovoljstvo u **VIRTUOZNOSTI** i **RADOZNALOSTI**

Silvia, 2006: Procena **SMISLA** i procena **NOVINE**

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

virtuoznost, kompleksnost semantička dubina

FASCINACIJA NEOBIČNIM

originalnost, iznenađenje, provokativnost

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

Claesz

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

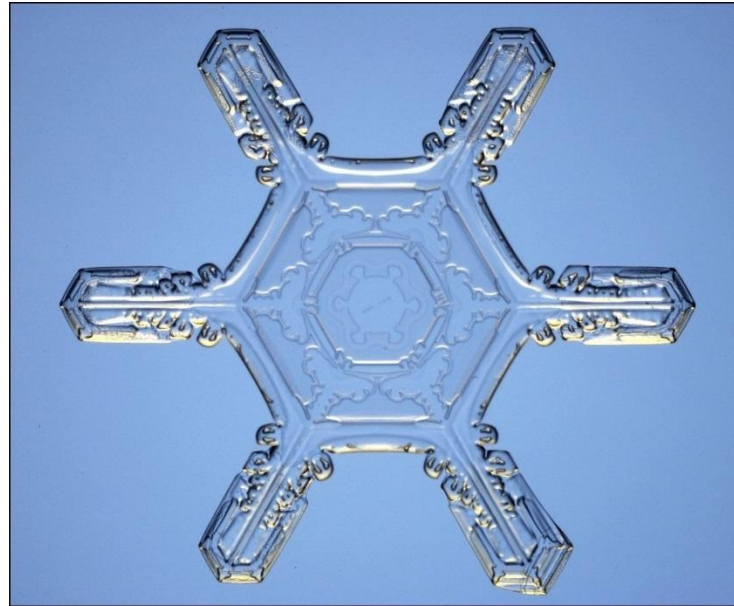
DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

Böcklin

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

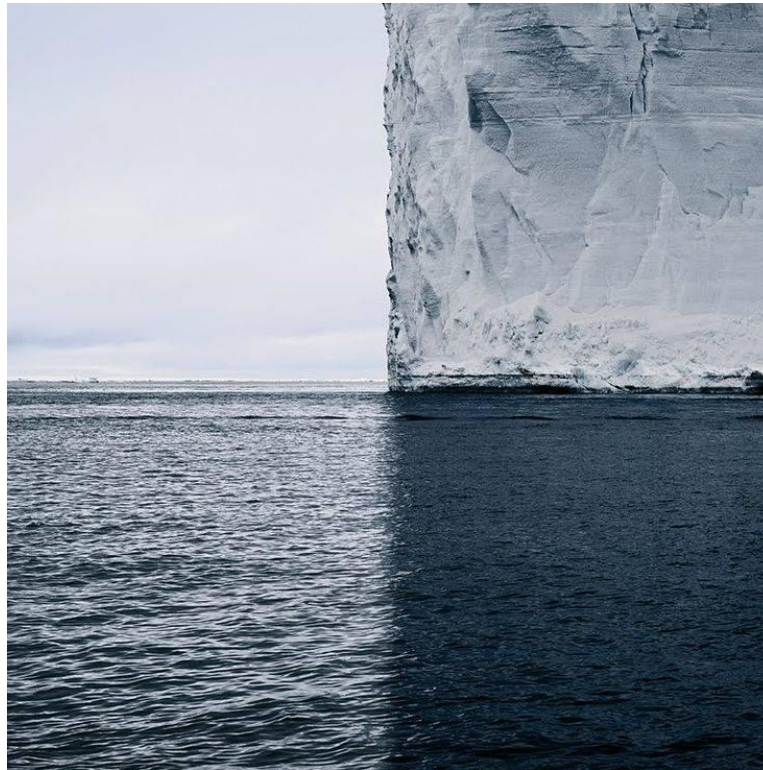
IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

DIVLJENJE SOFISTICIRANOSTI

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

FASCINACIJA NEOBIČNIM

Magritte

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

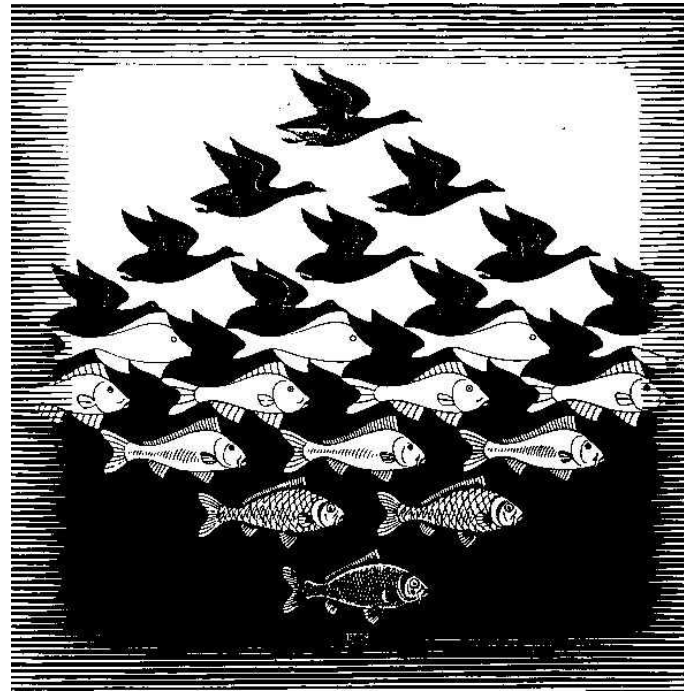
FASCINACIJA NEOBIČNIM

Melies

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

FASCINACIJA NEOBIČNIM

Escher

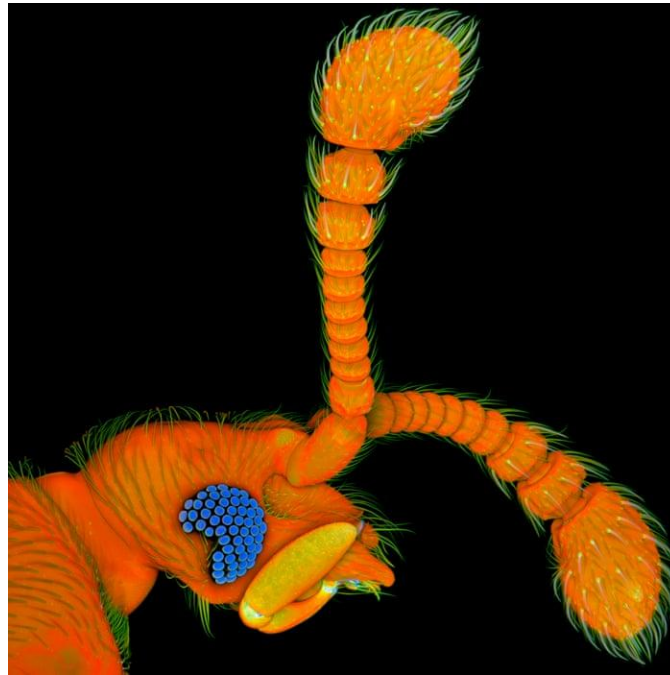
IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

FASCINACIJA NEOBIČNIM

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

FASCINACIJA NEOBIČNIM

IZVORI ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

FASCINACIJA NEOBIČNIM

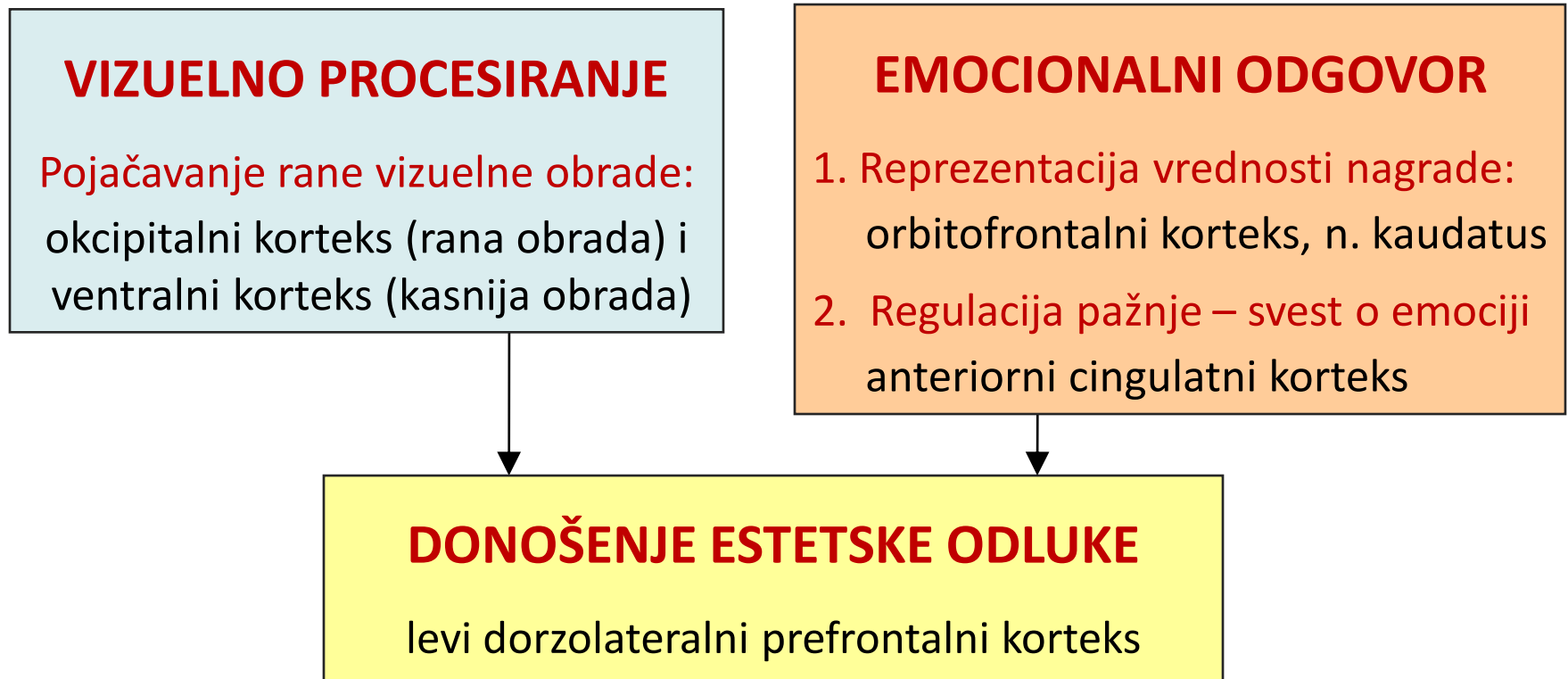
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Chatterjee, 2003: Neuralni model

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Nadal et al., 2008: Neuralni model

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Parsons, 1987: Razvoj estetskog suđenja

1. FAVORITIZAM: sadržaj, lični ukus
2. REALIZAM: lepota likovne reprezentacije
3. EKSPRESIJA: empatija sa emocijama umetnika
4. STIL, FORMA: usmerenost na formu
5. AUTONOMIJA: delo kao autonomna stvarnost
koncepti i ideje na kojima počiva delo

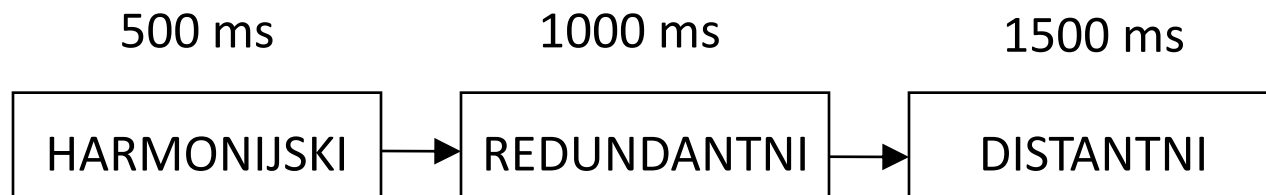
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Parsons, 1987: Razvoj estetskog suđenja

1. FAVORITIZAM: sadržaj, lični ukus
2. REALIZAM: lepota likovne reprezentacije
3. EKSPRESIJA: empatija sa emocijama umetnika
4. STIL, FORMA: usmerenost na formu
5. **AUTONOMIJA:** delo kao autonomna stvarnost
koncepti i ideje na kojima počiva delo

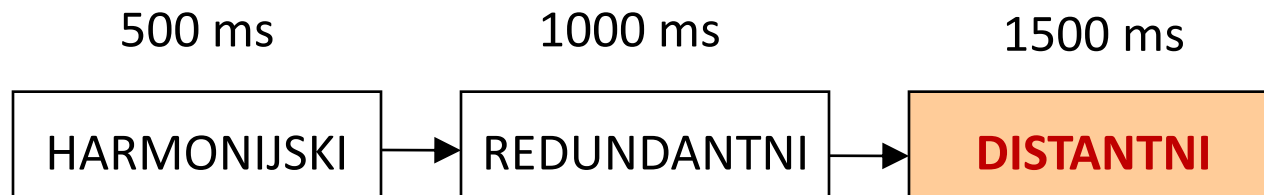
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Ognjenović, 1991: Nivoi obrade estetske informacije

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

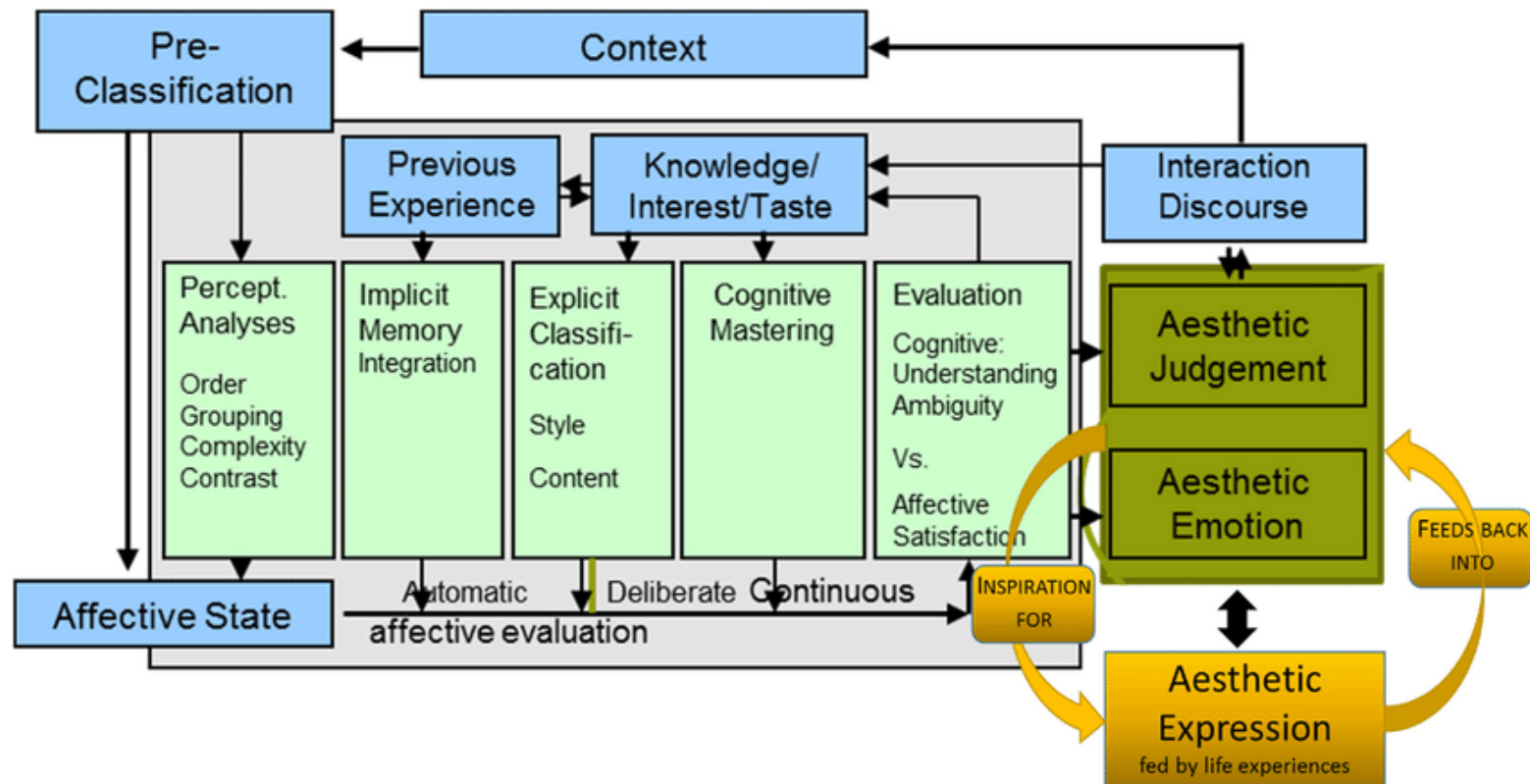
Ognjenović, 1991: Nivoi obrade estetske informacije

Dublji semantički slojevi dela
Udaljavanje od pragmatičkog sadržaja
Simbolizam
Višesmislenost
Složene strukture

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Leder et al., 2004: Model estetskog suđenja

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

OBJEKAT

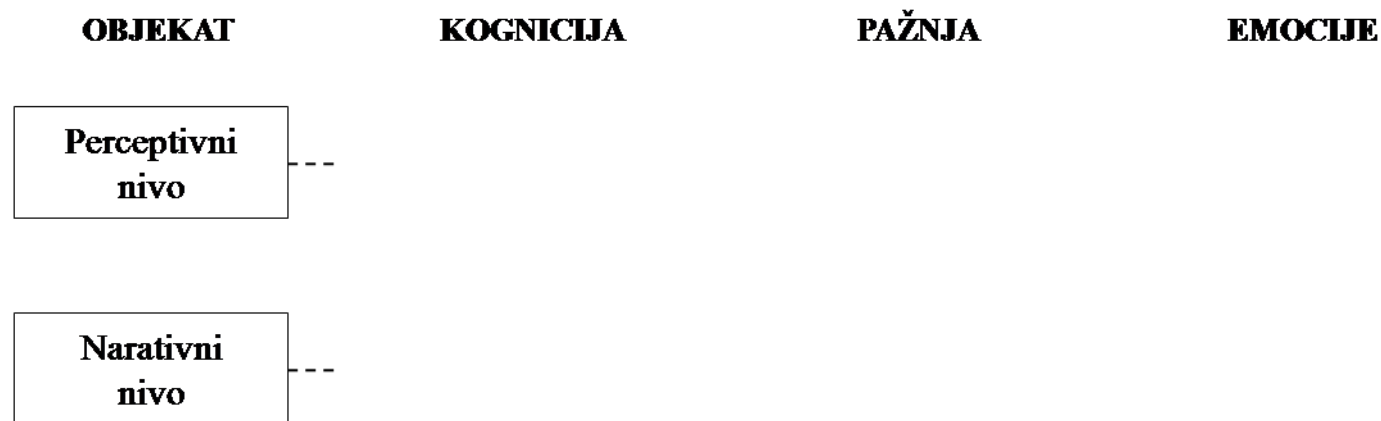
KOGNICIJA

PAŽNJA

EMOCIJE

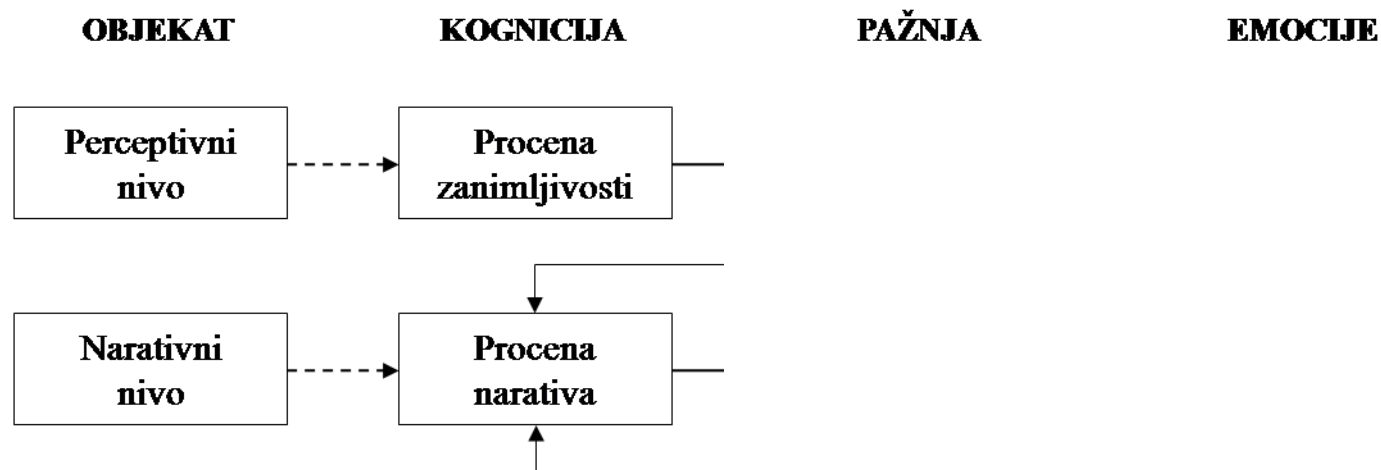
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

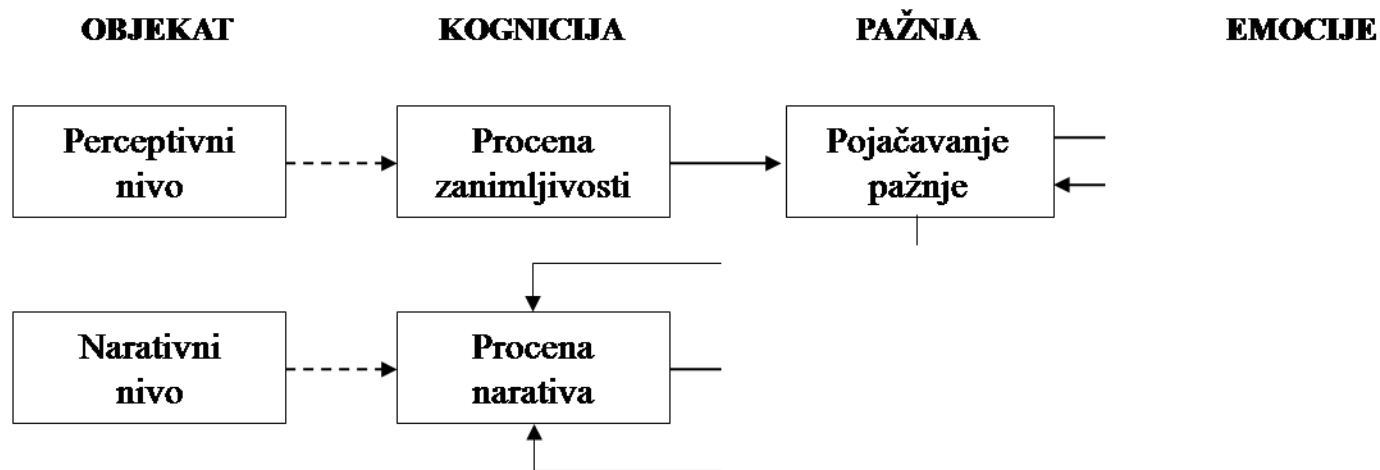
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

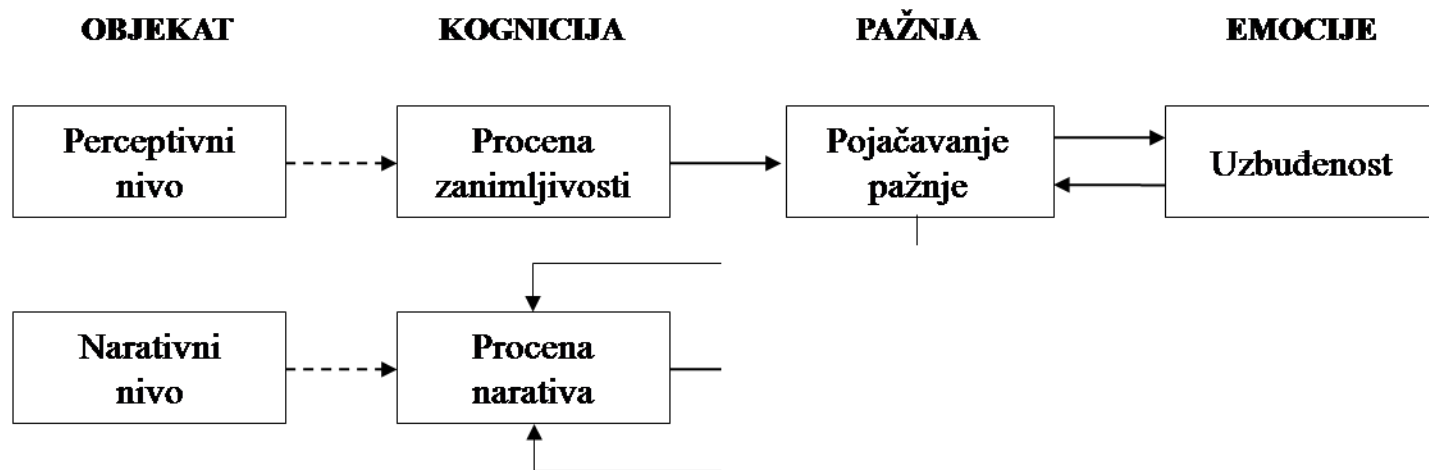
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

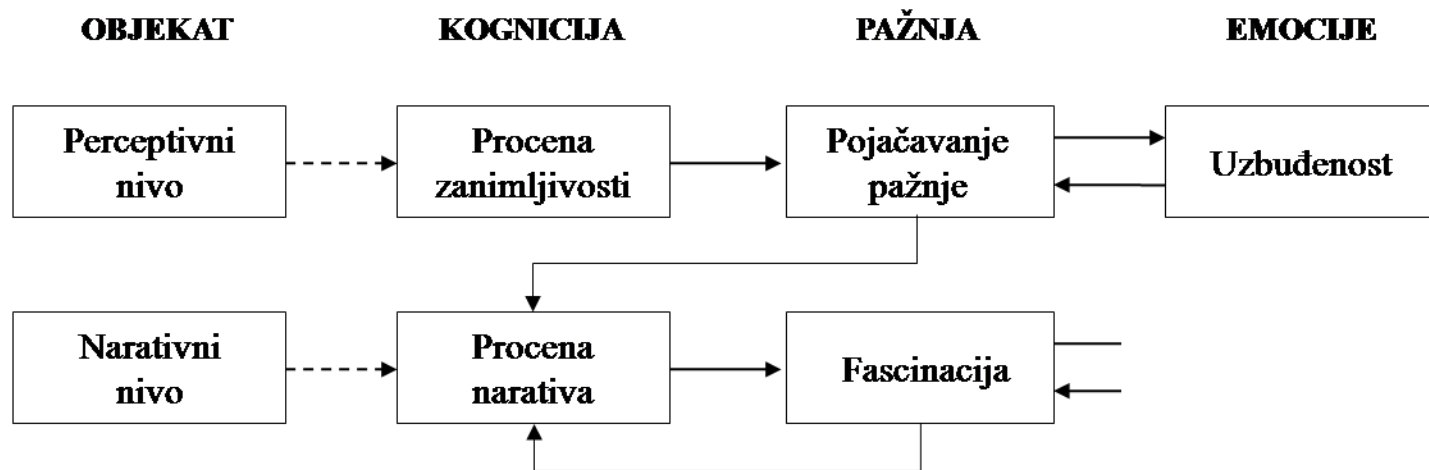
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

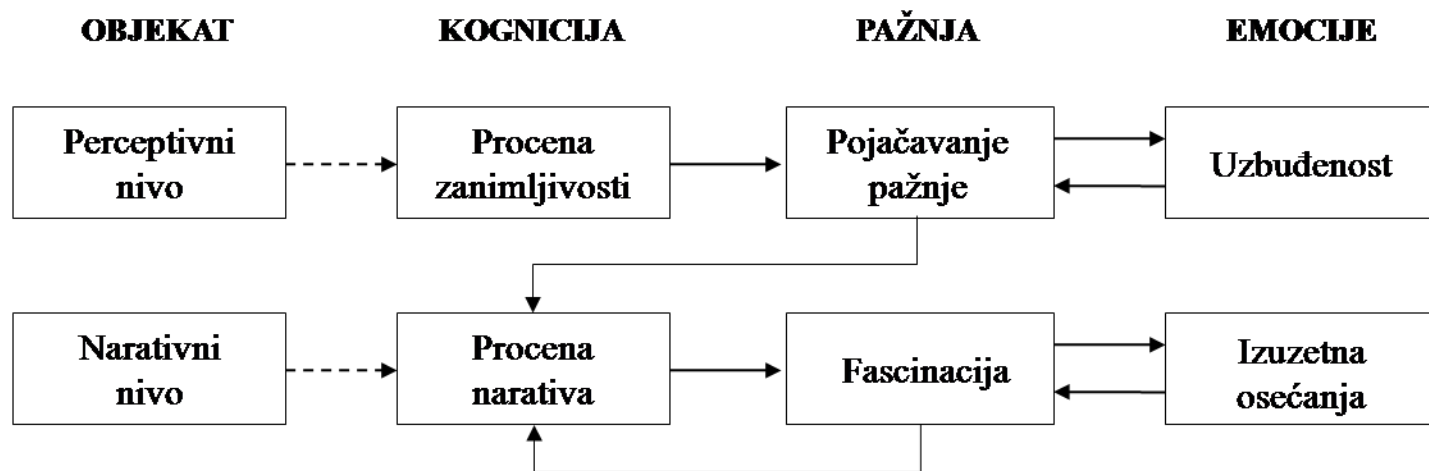
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

ИНФОРМАЦИЈА

КОГНИЦИЈА

ЕМОЦИЈЕ

ДИСПОЗИЦИЈЕ

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

ИНФОРМАЦИЈА

КОГНИЦИЈА

ЕМОЦИЈЕ

ДИСПОЗИЦИЈЕ

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljaja

ИНФОРМАЦИЈА

КОГНИЦИЈА

ЕМОЦИЈЕ

ДИСПОЗИЦИЈЕ

Садржај: наратив

Прича,
денотација

Симолizam,
метафоре

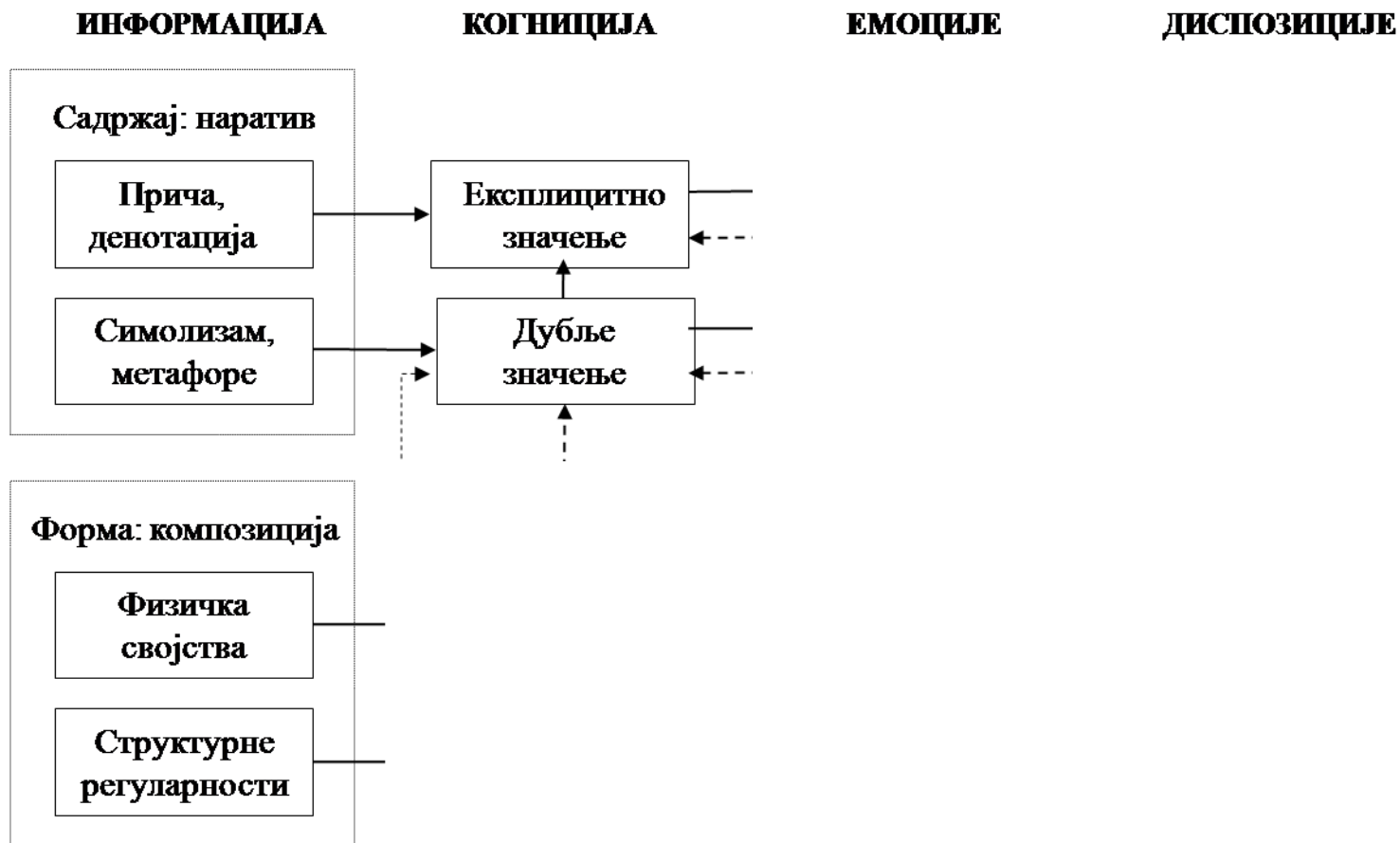
Форма: композиција

Физичка
својства

Структурне
регуларности

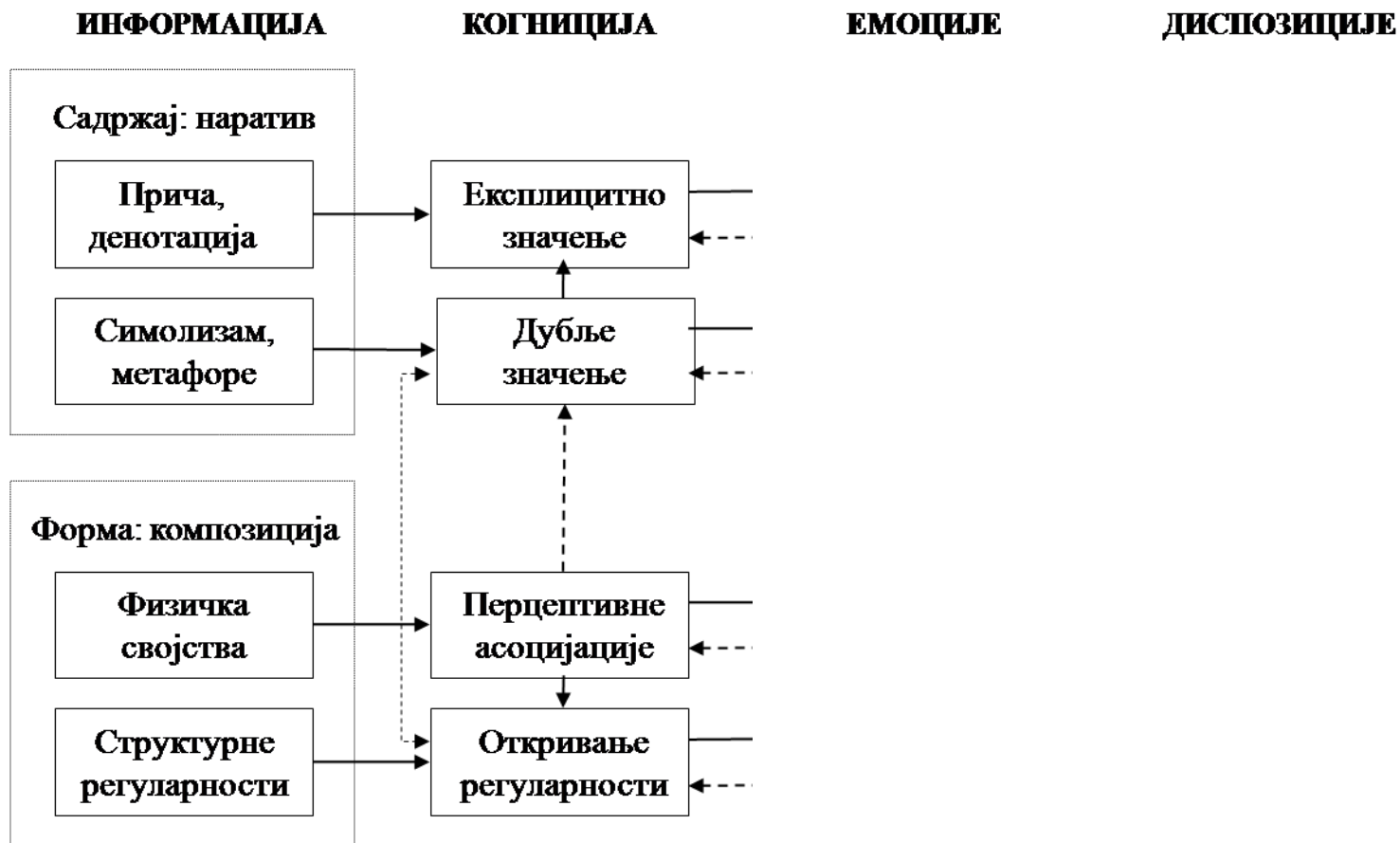
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljava

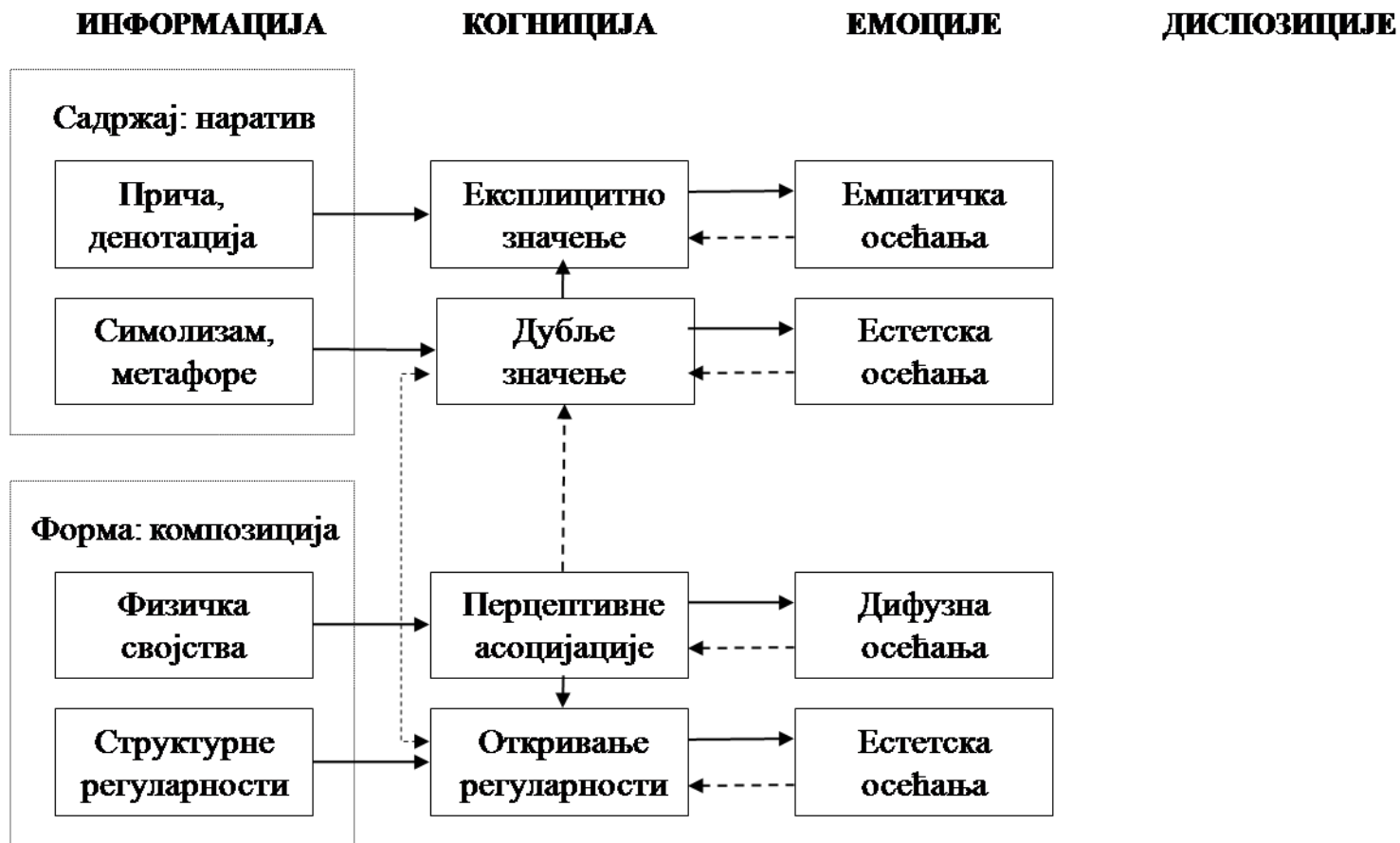
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljava

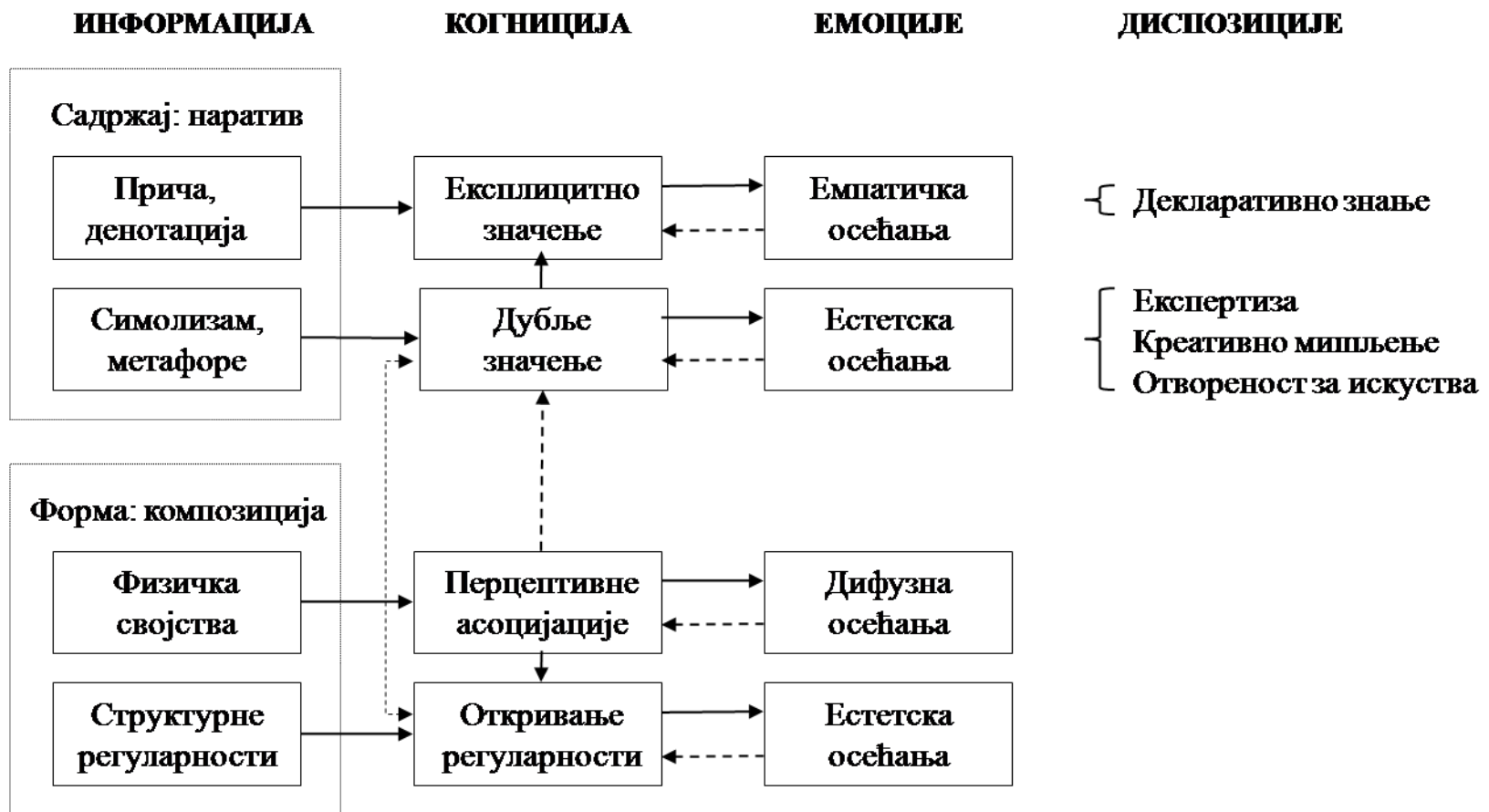
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljava

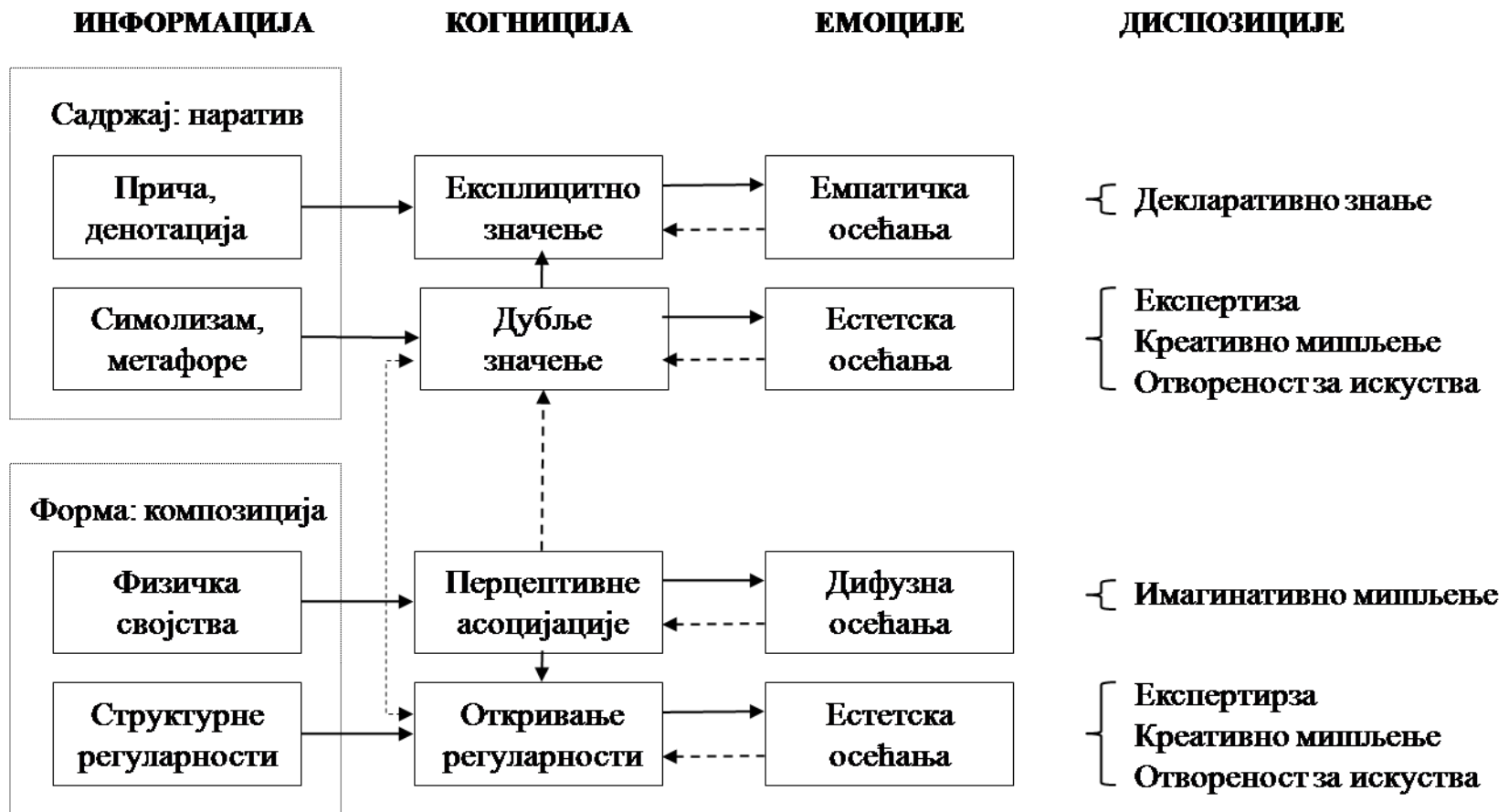
PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživljava

PROCESUALNI ASPEKT ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Marković, 2012: Model generisanja estetskog doživlјаја

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

Estetski doživljaj je skup fenomen!

Obrada estetske informacije često je veoma **zahtevna**

Sadržaj estetske informacije često je veoma **neprijatan**

Zašto, onda, ljudi imaju potrebu za estetskim doživljajem?

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

PSIHOANALIZA

Super-Ego blokira priliv nesvesnih erotskih i destruktivnih impulsa iz Ida u Ego.

Ipak, Id ponekad uspeva da zaobiđe Super-Ego i probije se u Ego u simboličkom vidu

Umetničko stvaranje i estetski doživljaj pomažu ovoj akciji i tako doprinose **REDUKCIJI NAPETOSTI** unutar ličnosti.

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

PSIHOANALIZA

M. Klein

SUBLIMACIJA

Pomeranje libida i simbolička rekonstrukcija objekta

V. Stekel

KATARZA

Projekcija nagona na izmišljene likove: pražnjenje na simbolima!

E. Kris

REGRESIJA U SLUŽBI EGA

Bekstvo u izmišljenu realnost u kojoj nema straha od kazne!

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

PSIHOANALIZA

Dobiti od simboličke intervencije

ID

Ispoljavanje impulsa kroz **KATARZU** (plakanje u pozorištu!)

SUPER-EGO

Sprečava sirovo zadovoljenje impulsa: **SUBLIMACIJA**
napadne tačke impulsa (npr. želja da strada zli lik umesto
želje da se ubije otac!)

EGO

Zaštita svesti od neprimerenih misli, želja i osećanja kroz
REGRESIJU na infantilni nivo (npr. “nisam ja, on je!”)

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

PSIHOANALIZA

S. Freud

UMETNIČKI SADRŽAJ I FORMA

Simboli:

primordijalni sadržaji
(npr. falusni simboli)

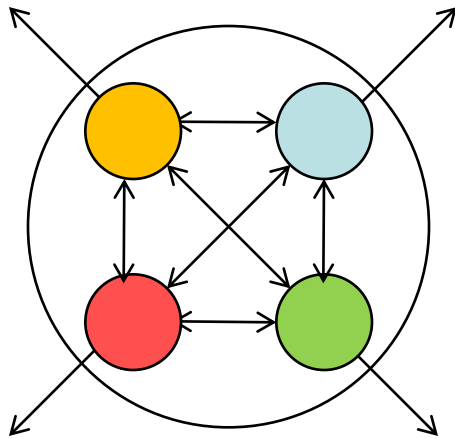
Mehanizmi: povezivanje
simbola u širu strukturu
(npr. “rad sna”, ali i
“rad dosetke”)

Leonardo: Madona sa detetom i Sv. Anom

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

TEORIJA DINAMIČKIH KOMPETENCI

Ognjenović

SAN: bazični nivo vraćenja kompetenci nerealizovanim moždanim strukturama

UMETNOST: vraćenje kompetenci u **realnosti**;
umetnost kao ekternalizovani san!

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

EVOLUCIONI PRISTUPI

Francuska 27000 g.

Borneo, 10000 g.

Argentina 10000 g.

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

EVOLUCIONI PRISTUPI

Dissanayke, 2000: Artifkacija

Pretvaranje **obične** u **neobičnu** stvarnost:

1. **Formalizacija:** ritualizacija pokreta i vokalizacije
2. **Elaboracija:** simbolizacija, pripisivanje značenja običnim stvarima
3. **Ponavljanje i preterivanje:** npr. pojačana gestikulacija ili vokalizacija
4. **Manipulacija očekivanjem:** iznenađenje!

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

EVOLUCIONI PRISTUPI

Da li umetnost ima instinktivnu osnovu?

1. **Nusefekat** drugih adaptivnih procesa (*Pinker, 1994*)
2. **Grupna kohezija**: rituali (*Dissanayke, 2000*)
3. **Polna selekcija**: signal spretnosti, kreativnih veština i intelektualnih sposobnosti (*Miller, 2000*).
4. **Adaptivna vrednost imaginacije**: stvaranje priča i uživanja u “kao da” svetove (*Dutton, 2009*).
5. **Funkcionalna autonomija** prvobitne svrhe, kao što su elaboracija ili planiranje akcija (*Chatterjee, 2014*).

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

SOCIO-KULTURNI PRISTUPI

Kulturna antropologija

Urhobo narod,
Nigerija

Pertate,
Srbija

Isevrnoamerički
Indijanci

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

SOCIO-KULTURNI PRISTUPI

Kulturna antropologija

Boas, 1927:

1. U **svim primitivnim kulturama** sreću se umetničke forme – npr. pesma, igra, slika, skulptura itd.
2. Ove umetničke forme izazivaju **pozitivne emocionalne reakcije**.
3. Te emocije su provocirane **značenjem** koje nosi umetnička forma.
4. Ova značenja mogu se ticati ili **prošlog iskustva** (kao narativi) ili mogu delovati kao **simboli** (totemi ili statusni znaci).
5. Najzad, kombinacija, forma + značenje, dovodi do **izdizanja** svesti iznad emocionalne nezainteresovanosti **svakodnevnog života**.

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

SOCIO-KULTURNI PRISTUPI

Kulturna antropologija

Klasični strukturalizam i savremeni socio-kulturni konstruktivizam:

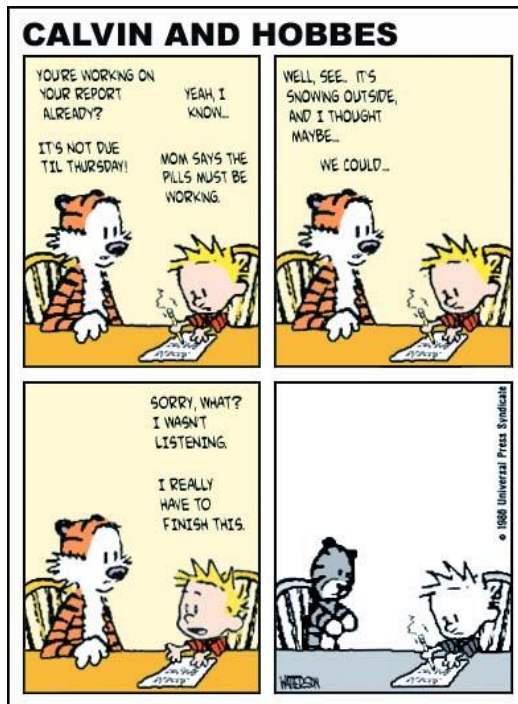
Osnovna funkcija umetnosti je **KONSTRUKCIJA** i prenošenje socijalno relevantnog **ZNAČENJA**, koje se može odnositi na različite aspekte života u zajednici:

održavanje grupne kohezije, isticanje socijalne strukture, racionalizacija ideologije, kreiranje istorijskih, utopijskih i drugih mitova, prezentacija socijalnog statusa pojedinaca i grupa ili ekspresija psiholoških dispozicija.

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

SOCIO-KULTURNI PRISTUPI

Vigotski: Kulturno-istorijski pristup

Razvojna funkcija

MAŠTE i **IGRE**:

kreiranje, “kao da”
simboličkih realnosti

integracija fragmentisanog
iskustva u koherentnu i
afektivno ispunjavajuću
sliku sveta

FUNKCIJA ESTETSKOG DOŽIVLJAJA

SOCIO-KULTURNI PRISTUPI

Vigotski: Kulturno-istorijski pristup

Umetnost i igra kao **ANTITEZA**
pragmatičkom svetu:

iskorak iz „sada i ovde“ otvara prostor za
svojevrstu mentalnu igru kroz koju se preispituju i
testiraju različite hipoteze i pristupi realnosti

ZAKLJUČAK O ESTETSKOM DOŽIVLJAJU

FENOMEN

Izuzetno stanje svesti koje se kvalitativno razlikuje od svakodnevnih pragmatičkih iskustava.

STRUKTURA (komponente)

Motivaciona k: fascinacija estetskim objektom (pažnja)

Kognitivna k: stvaranje simboličkih, stvarnosti (mašta)

Afektivna k: osećanje jedinstva sa objektom (empatija)

FUNKCIJA

Antiteza pragmatičnom, otpor represiji „principa realnosti“, povratak izgubljene slobode, reintegracija ličnosti unutar estetske realnosti.